

Nr 27.

Ankom till Riksdagens kansli den 5 april 1910 kl. 4 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, angående väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående publicerande uti den officiella statistiken af uppgifter rörande administration, folkmängd och ekonomisk förvaltning uti municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun.

I en inom Andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion (nr 2) har herr friherre Palmstierna hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga erforderliga åtgärder för att behöfliga uppgifter angående administration, folkmängd och ekonomisk förvaltning uti municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun, måtte bli publicerade uti den officiella statistiken.»

Till stöd för denna hemställan anför motionären följande:

Motionen.

»Med landets fortgående industrialisering och kommunikationsväsendets utveckling ha, som bekant, en mängd småsamhällen hastigt uppkommit i landet. Till en början fingo dessa icke någon enhetlig administration, emedan, enligt gängse praxis efter 1864, köpingsprivilegier ej beviljades utan i samband med nybildning af kommun. Det visade sig likväl nödvändigt att åstadkomma särskilda ordnings-

Bih. till Riksd. Prot. 1910. 9 Saml. 2 Afd. 2 Band. 24 Häft. (Nr 27.) 1

och sundhetsföreskrifter, afsedda för dessa orter, som småningom tilltagit i mängd och betydelse. Riksdagen beslöt därför år 1898 att genom en särskild förordning, som fastställde dessa samhällens namn, reglera deras kommunala själfstyrelse.

Härmed var den första och viktigaste åtgärden vidtagen i syfte att inom den kommunala administrationens ram inpassa den nybildning af samhällstyp, som genom befolkningsagglomerationen redan inträdt. Nästa förordning, som till väsentliga delar är afsedd att normera municipalsamhällenas utveckling, blef 1907 års lag om stadsplan och tomtindelning, som uti sin 36:te § bestämmer, att de föreskrifter, som enligt lagen skola gälla för stad, äga motsvarande tillämpning för ort, å hvilken byggnadsstadgan för rikets städer tillämpas.

Äfven uti det af särskilda kommitterade utarbetade förslaget till ny byggnadsstadga den 20 mars 1909 förutsattes, att municipalsamhället skall iklädas likartade skyldigheter som köping och stad för fullgörande af stadgans föreskrifter.

Den för municipalsamhällena betungande väglagen är f. n. under revision, och därunder torde man sannolikt komma att åtminstone till någon del utskilja samhället från väghållningsdistriktet.

Tendensen hos statsmakternas arbete på föreliggande område går således tydligen i riktning af att låta municipalsamhället alltmer erhålla stadens karaktär utan att det likväl helt och hållet afskiljes från landsbygden såsom egen kommun.

Det är gifvetvis af den allra största betydelse att härunder äga en så klar och fullständig bild som möjligt af municipalsamhällenas utveckling; hur förordningarna tillämpas och i hvad mån deras beskaffenhet motsvarar samhällenas behof; hvilka kostnader de åsamka innevånarna; arten af samhällenas själfstyrelse, särskildt med hänsyn till den ekonomiska förvaltningen, beskattningen och länepolitiken. Men vår officiella statistik ger knappast någon vägledning för bedömandet af dessa förhållanden, som äro nödvändiga att känna till, såvida statsmakterna ej skola begå missgrepp vid behandling af de ärenden, som beröra municipalsamhällena.

Det är ännu icke fullt säkert känt, hur många dessa äro. Det är nämligen ovisst, hvilka samhällen som rätteligen böra räknas såsom municipalsamhällen. Enligt 80 § i kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet konstitueras ett municipalsamhälle därigenom, att ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer samt hvad i hälsovårdsstadgan för riket föreskrifves om stad af Kungl. Maj:t förordnas att lända till efterrättelse för visst område. Stundom

har denna bestämmelse tolkats så, att området skall anses utgöra ett municipalsamhälle, så snart endera af dessa stadgar tillämpas (§ 80 mom. 3), men den uppfattningen gör sig äfven gällande, att detta äger rum först, när de alla fyra tagits i bruk. Det vore önskvärdt, om full klarhet i detta afseende erhöles. En officiell framställning angående hvilka stadgor, som tillämpas uti olika samhällen, vore ytterst behöflig och skulle lämpligast publiceras genom statistiska centralbyrån. Någon annan för allmänheten tillgänglig redogörelse i detta afseende än den, som återfinnes uti Kungl. Maj:ts berättelse öfver det, som i riket sig under föregående år tilldragit, torde ej förefinnas för närvarande.

Angående befolkningsmängden och dess förändringar finnas inga exakta officiella uppgifter för andra tätt bebyggda orter än städer och köpingar, som utgöra egen kommun. De folkmängdsuppgifter, som meddelas från en del af municipalsamhällena, lämnas frivilligt af prästerskapet till statistiska centralbyrån i de s. k. summariska redogörelser angående befolkningen inom församlingen, som årligen insändas. Å blanketterna till dessa finnes nämligen en rad, i hvilken municipalsamhällenas folkmängd kan antecknas. Stundom sker detta, stundom icke. Ofta lämnas kolumnen tom, emedan det stöter på vissa svårigheter att utan för stort arbete lämna uppgiften, något som är vanligt i samhällen, som befinna sig uti rask utveckling. Följden häraf blir, att särskildt i några af dessa, som på grund af sin hastiga växt och storlek borde uppmärksammas, inga uppgifter föreligga.

Endast för c:a 56 procent af samhällena kan befolkningsmängden vid 1908 års slut angifvas, och blott i 76 af 148 samhällen känner man till, hur befolkningsrörelsen under året pågått. Dess karaktär är okänd i så stora samhällen som Liljeholmen (c:a 8,000 innev.), Norrköpings norra förstad (c:a 4,900 innev.), Boxholm (c:a 2,200 innev.), Åby (1,895 innev.), Gårda (c:a 6,000 innev.), Lunden och Krokslätt (c:a 4,500 innev.) under år 1908. För samhällen sådana som Herrljunga, Ludvika, Krylbo, Kiruna, Malmberget och Nyhem finnes ingen officiell uppgift på befolkningsmängden den $31/12$ 1908. När det är fråga om så betydelsefulla orter och en stadssamhällelig typ, som rymmer omkring 200,000 innevånare i vårt land, torde likväl fullt exakta siffror finnas tillgängliga.

Någon annan utredning än den, som af särskild anledning verkstälts utaf Svenska Stadsförbundet angående styrelsesättet inom municipalsamhällena med hänsyn till begagnandet af fullmäktigeinstitutionen, finns icke meddelad.

Den ekonomiska utvecklingen har redan fortskridit långt i många

municipalsamhällen. Såvidt det är mig bekant, finns det kommunalt elektricitetsverk i Vinslöf, Nässjö och Trollhättan; vattenledning i Mjölby, Karlskoga, Oxelösund, Gnesta, Borg, Storängen, Sunne; afloppsledning i Trollhättan, Hagalund, Norrköpings norra förstäder, Raus plantering, Katrineholm, Nya Hufvudsta, Mjölby, Arlöf, Nässjö, Karlskoga, Oxelösund, Kjeffinge, Lilla Edet, Flen, Svedala, Säfsjö, Båstad, Alfvesta, Gnesta, Sjöbo, Storängen, Borg, Tierp, Kil, Oskarsström o. a. Äfven kommunala badhus finnas upprättade. Dessutom ha offentliga byggnader uppförts inom flera orter.

Förutom dessa företag, som municipalsamhällena i likhet med köpingar och städer ansett sig nödsakade att utföra för att öka beboeligheten på platsen, ha de behöft inlåta sig på fastighetsaffärer i relativt stor skala. Det är särskildt den nya stadsplanlagen med dess bestämmelser om stadsplans genomförande och lösen af mark, som ledt municipalsamhällena härtill. Följden har blifvit, att ett stort behof af kapital uppstått, och för dess erhållande har upplåning uti ganska stor utsträckning blifvit erforderlig. Men beloppen af densamma äro ännu så länge icke offentligt kända. I den statistik angående landskommunernas finanser, som utgifvits af kungl. statistiska centralbyrån, har man ej skilt på landskommunernas och municipalsamhällenas skuldbörda eller särskildt angifvit den senare. När kungl. civildepartementet förlidet år verkställde en utredning om kommunernas sväfvande skuld, hade det varit af stort intresse erfaras beskaffenheten af den lånepolitik municipalsamhällena bedrifvit. Möjligen skulle kännedomen därom ha medfört särskilda stadganden i det lagförslag, som utarbetats inom kungl. civildepartementet uti detta ärende.

Af den officiella kommunalstatistiken vinnes ingen erfarenhet om, hur municipalsamhällenas ekonomi skötes. Det är endast de själfständiga kommunerna, för hvilka någon redogörelse i detta afseende lämnas. En så viktig faktor för bedömandet af det ekonomiska läget som fyrkantalet och den för municipalsamhället beslutade utdebiteringen återfinnes märkligt nog ingenstädes uti vår statistik.

Det, som ofvan är nämndt om municipalsamhällena, gäller äfven i tillämpliga delar för köpingar, som icke bilda egen kommun.

Den otillfredsställande beskaffenheten af vår officiella statistik på detta område kan medföra praktiska olägenheter såväl för lagstiftningen som statsförvaltningen och det kommunalpolitiska arbetet. Det är icke heller lämpligt, att så betydelsefulla administrativa organ som våra municipalsamhällen, af hvilka många äro större än småstäderna,

icke bli utsatta för den kritiska belysningen af deras förvaltning, som en statistiskt inregistrerad bild af densamma möjliggör.

Några särskilda svårigheter att erhålla önskade upplysningar torde ej behöfva förekomma. De uppgifter angående administrationens beskaffenhet, som det vore önskvärdt få införda uti den officiella statistiken, kunna lätt meddelas af Konungens befallningshafvande uti olika län. Resp. municipal- och kommunalnämnder torde ur sina böcker kunna lämna erforderliga uppgifter till belysning af den ekonomiska förvaltningens olika delar, och befolkningsmängden skulle antingen, såsom nu sker för en del samhällen, kunna meddelas af prästerskapet eller, om så anses lämpligare, af resp. nämnder, som uppgöra de för samhället gällande fyrktals- samt debiterings- och uppbördslängderna. Den bästa praktiska anordningen för uppgifternas insamlande torde emellertid först kunna bestämmas efter en utredning i ärendet.»

Municipalsamhälle kallas den del eller det distrikt af ett kommunalt landområde, som utan att i likhet med köping bilda en egen borgerlig kommun, fått sig tillerkänd en särskild gemensamhetsförvaltning i vissa afseenden. Sådana municipalsamhällen äro de s. k. stations-samhällena, hvilka uppvuxit kring järnvägsstationer, vidare hamnar, fisklägen eller andra områden med sammanträngd befolkning. Deras municipala angelägenheter afse i allmänhet säkerhet och ordning, och för sådana områden kunna, efter ansökning hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, göras gällande i tillämpliga delar städernas brand-, byggnads- och hälsoordningar samt ordningsstadgan för rikets städer. Under sådana förhållanden afgaf Kungl. Maj:t den 28 januari 1898 proposition till riksdagen med förslag till lag angående tillägg till förordningen om kommunalstyrelse på landet af den 21 mars 1862, innefattande bestämmelser om municipalsamhällen. Däri föreskrefs, att, om Kungl. Maj:t förordnat att ordnings-, byggnads- och brandstadgorna för rikets städer samt hvad i hälsovårdsstadgan för riket föreskrifves om stad skola lända till efterrättelse för område på landet, som ej utgör egen kommun, detta område skall vara att anse såsom särskildt samhälle, hvars medlemmar äga att, oberoende af kommunen i öfrigt, själfva vårda sådana för samhället gemensamma ordnings- och samhällsangelägenheter, som afses i nämnda författningar eller föränledas af dessas tillämpning, och skall i afseende härå om municipalsamhälle gälla hvad om kommun är stadgadt, med iakttagande däraf att, i stället för kommunalstämma, kommunens fullmäktige och kommunalnämnd motsvarande myndigheter inom municipalsamhällen skola benämnas municipalstämma,

Historik.

municipalfullmäktige och municipala nämnd. Bildandet inom en kommun af ett sådant samhälle, som nu är sagdt, skall ej hafva någon betydelse i afseende på alla de kommunala angelägenheter, som äro af annan art än de, hvilka i ordningsstadgan för rikets städer afses. Finnas särskilda omständigheter påkalla undantag från nu angifna stadgande, eller nödvändiggöres annan ordning för municipalsamhälles beslutande- och beskattningsrätt, äge Kungl. Maj:t, på framställning af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, vederbörande kommun eller medlem af samhället, att i ärendet förordna, efter hvad som skäligt finnes. Afser förordnande af Kungl. Maj:t icke samtliga, utan en eller flera af de förut omnämnda författningarna, skola meddelade bestämmelser lända till efterrättelse i fråga om sådana ärenden, som åsyftas i de författningar, förordnandet angår. På lagutskottets tillstyrkan blef hvad Kungl. Maj:t föreslagit af Riksdagen antaget; och länder lagen af den 27 maj 1898 till efterrättelse från och med år 1900.

Genom denna lag konstituerades sålunda område, hvarom här är fråga, till särskildt samhälle, municipalsamhälle, hvilket — på samma gång det skiljes från kommunen i fråga om de för samhället särskilda angelägenheterna — i allt öfrigt bibehålles vid gemenskapen med den kommun, hvartill samhället hör.

Sedermera har, genom att 1907 års lag om stadsplan och tomtindelning skall äga motsvarande tillämpning för ort, å hvilken byggnadsstadgan för rikets städer tillämpas, en ytterligare utvecklingsfas i municipalsamhällets ställning tillkommit, liksom ock i 1909 års förslag till ny byggnadsstadga förutsattes, att municipalsamhället skall iklädas likartade skyldigheter, som föreskrifvas för köping och stad.

*Utskottets
utlåtande.*

Af denna historik torde vara klart att, såsom motionären framhåller, statsmakternas arbete på föreliggande område går i riktning af att låta municipalsamhället alltmera erhålla stadens karaktär, utan att det likväl afskiljes från landsbygden såsom egen kommun.

Detta fortbestående samband mellan municipalsamhället och den kommun, från hvilken detsamma i visst hänseende utbrutits, orsakar gifvetvis, att municipalsamhället i flera afseenden kommit i en dubbelställning, som redan från början förutsågs skola medföra åtskilliga praktiska olägenheter. Sålunda skulle bildandet inom en kommun af ett municipalsamhälle icke hafva någon betydelse i afseende å alla de kommunala angelägenheter, som äro af annan art än de, hvilka i ofvannämnda stadgor afses. Däremot komma beslut, hvilka inom kommun fattas rörande angelägenheter af enahanda art som dem, hvilka municipi-

palsamhället själf vårdar — således frågan om ordningsföreskrifter för öfriga delar af kommunen angående byggnadsväsendet, brandväsendet och hälsovården därstädes — icke att blifva tillämpliga å samhället. Konsekvensen däraf borde, strängt taget, blifva, att samhällsmedlemmarna ej skulle inom kommunen äga deltaga i beslut om sådana angelägenheter eller hafva skyldighet att bidraga till däraf föranledda utgifter. Då emellertid gränsen emellan de inom kommunen förekommande frågor, hvilka skulle vara gemensamma för hela kommunen, och dem, i hvilka municipalsamhällets medlemmar ej ägde taga del, skulle blifva ganska svår att i hvarje fall uppdraga, befarade man, att tvister, huruvida ärenden vore af ena eller andra arten, ofta skulle uppstå. Mycken omgång och besvär komme att vållas af de olika debiteringar, som, där municipalsamhälle finnes, blefve nödigt verkställa inom den kommun, till hvilken det hör. Då härtill kommer, att de inom den del af kommun, där stadgorna ej gälla, förekommande utgifter af förevarande art i allmänhet äro af tämligen ringa betydelse, ansågs det då lämpligast att lösa svårigheten på det sättet, att samhällsmedlemmarna fortfarande bibehöllos vid sin rösträtt och skattskyldighet inom kommunen äfven i förevarande afseende.

Nu har motionären påvisat en del andra olägenheter samt huru angeläget det i flere afseenden är, att åtgärder vidtagas, på det att behöfliga *uppgifter angående administration, folkmängd och ekonomisk förvaltning uti municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun, måtte bli publicerade uti den officiella statistiken*. Det saknas nämligen en klar och fullständig bild af municipalsamhällenas utveckling, eller med andra ord en vägledning för bedömandet af huru förordningarna tillämpas; hvilka kostnader de åsamka invånarna; eller i allmänhet huru den ekonomiska förvaltningen, beskattningen och länepolitiken bedrifves.

Att dessa af motionären framhållna brister, som medföra praktiska olägenheter såväl för lagstiftningen som statsförvaltningen och det kommunalpolitiska arbetet, böra afhjälpas, synes utskottet vara påtagligt. Motionären förmenar, att särskilda svårigheter att erhålla de önskade upplysningarne ej torde behöfva förekomma. Sålunda skulle uppgiften angående administrationens beskaffenhet kunna lämnas af Kungl. Maj:ts befallningshafvande; uppgiften angående den ekonomiska förvaltningens olika delar af municipal- och kommunalnämnder och uppgifter rörande folkmängdsförhållandena skulle kunna meddelas antingen af prästerskapet eller af respektive nämnder. Alla dessa och med dem sammanhörande uppgifter skulle sedan införas i den officiella statistiken.

Med motionären håller emellertid utskottet före, att den bästa praktiska anordningen för uppgifternas insamlande torde först kunna bestämmas efter en närmare utredning af ärendet.

Slutligen vill utskottet äfven framhålla, att Svenska stadsförbundets representantförsamling vid sin sammankomst här i Stockholm under förra månaden enhälligt beslöt ansluta sig till motionärens hemställan, hvaraf torde framgå, att de i motionen framhållna synpunkterna äro så mycket mera beaktansvärda.

På grund af hvad som sålunda blifvit anfördt får utskottet i hufvudsaklig anslutning till motionärens framställning hemställa,

att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga erforderliga åtgärder, för att behöfliga uppgifter angående administration, folkmängd och ekonomisk förvaltning uti municipal-samhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun, måtte publiceras uti den officiella statistiken.

Stockholm den 5 april 1910.

På utskottets vägnar:

ERIK PALMSTIERNA.